

En rik förekomst av slöjstinksvamp

Att flugor i stora mängder dras till stinksvampens fruktkroppar är ju väl känt. Här berättar Henrik Kylin om ett rikligt fynd av den ovanliga formen slöjstinksvamp. Den visade sig i stället vara mycket intressant för sniglar!

HENRIK KYLIN

Stinksvampen *Phallus impudicus* är väl en av de svampar som den svampintresserade i gemen inte ägnar något närmare intresse. Av förståeliga skäl kanske! För mig och min familj har de mest varit till irritation eftersom de förekommer rikligt runt vår sommarstuga i nordöstra Skåne. Jag har vistats i området ända sedan jag var barn och har genom åren sett – och luktat på – åtskilliga stinksvampar. Efter några år vet man var stinksvamparna i den omedelbara närheten brukar stå. Det var därför med viss förvåning jag sommaren 2002 fann den avvikande formen av stinksvamp, slöjstinksvamp *Phallus impudicus* var. *pseudoduplicatus*, på ett ställe som jag genomkorsat många tiotal gånger varje sommar sedan barnsben utan att någonsin tidigare ha stött på den.

Slöjstinksvampen skiljer sig från den vanliga stinksvampen genom att den från underkanten av mössan med spormassan har en vit slöja, som enligt litteraturen blir 4–5 cm lång. I övrigt är den identisk med den vanliga stinksvampen (Andersson 1989). Av vad som framgår i litteraturen verkar det som om man i de flesta fall endast funnit enstaka exemplar av slöjstinksvampen, ibland i närheten av vanliga stinksvampar. Mitt fynd omfattade drygt 25 exemplar av slöjstinksvamp utan några vanliga stinksvampar i deras omedelbara närhet. Vad jag förstår har ingen tidigare beskrivit en så riklig förekomst av slöjstinksvamp, varför iakt-

tagelserna i samband med fyndet kan vara av intresse.

Beskrivning av fyndet

Lokal: Blistorp, Näsums socken, nordöstra Skåne.
Datum: 23 juli 2002 och en period om 10 dagar därefter.

Lokalen, en ganska brant sluttning mot öster, planterades 1937 eller 1938 med gran efter att tidigare ha varit en lövskog med i huvudsak bok och ek. Marken har låg bonitet och är troligen tämligen försurad då den intilliggande sjön, Havagyl, som tar emot avrinningsvattnet, är starkt sur.

Fyndet gjordes under en tämligen regnig period under den mestadels torra och varma sommaren. Det första fyndet bestod av en välutvecklad fruktkropp och ytterligare 18 fruktkroppar i olika stadier av nedbrytning inom ett område av ungefär 800 kvadratmeter. Jag är helt säker på identiteten även av de övriga fruktkropparna eftersom det som återstod alltid inkluderade mössan och delar av slöjan. Under tio dagar efter det första fyndet samlades minst fem häxägg som alla utvecklades till slöjstinksvamp, och ytterligare två fullgångna fruktkroppar observerades.

Dimensionerna av den enda fruktkropp som var välbevarad när första fyndet gjordes var påtagligt större än vad man vanligen ser hos stinksvampar (se bild!). De senare observerade fruktkropparna var av mer normal storlek för stinksvampar.

En intressant skillnad från de vanliga stinksvamparna, som även detta år fanns i stor myckenhet i området, var att slöjstinksvamparna inte verkade dra till sig flugor i någon större omfattning. Istället drogs stora mängder sniglar till

slöjstinksvamparna. Sniglarna åt mycket snabbt ned de fruktkroppar jag kunde observera. På mindre än åtta timmar försvann större delen av en fruktkropp. I första hand angrep sniglarna foten och häxägget. När dessa var helt nedätna återstod mössan, alltid med en större del av spormassan, gleban, kvar, och delar av slöjan. Mössan och spormassan syntes vara mindre smakliga för sniglarna och det tog längre tid för dessa att ätas upp. Inom 36 timmar fanns dock inga som helst spår kvar av slöjstinksvamparna. På den vanliga stinksvampen är vanligen gleban det första som försvinner, oftast genom flugornas försorg (se t.ex. bilderna i Ryman & Holmåsén 1984).

Snigelfavorit

Att receptaklet, foten, är det som angräps först av sniglarna är intressant. Cléménçon (1972) har visat att till skillnad från vad man skulle kunna tro är det foten som i huvudsak avsevärrar den vidriga doften, inte spormassan. Det är mycket

svårt att avgöra med en mänsklig näsa om det verkligen finns någon skillnad i doften mellan slöjstinksvampen och den vanliga stinksvampen – även mina fynd av slöjstinksvamp luktade tämligen vidrigt. Dock finns det troligen någon sorts skillnad i doftämnenas sammansättning mellan formerna eftersom vanliga stinksvampar i närheten besöktes av flugor, även under de dagar då det var möjligt att observera slöjstinksvamparna. Enligt min erfarenhet, besannad även i år, finns fruktkroppar av vanliga stinksvampar kvar under en mycket längre tid än vad slöjstinksvamparna gjorde i detta fall. Vanliga stinksvampar som växte i bokskog cirka hundra meter från det område där slöjstinksvamparna fanns drog inte heller till sig tillnärmelsevis så många sniglar som slöjstinksvamparna. Däremot var antalet flugor vid de vanliga stinksvamparna stort. Den påtagliga skillnaden i intresse som flugorna visade de olika formerna och det faktum att spormassan fanns kvar under mycket längre tid på slöjstinksvamparna än på de van-

Den bäst utvecklade fruktkroppen hade ansevära dimensioner. Total höjd 32 cm, bredd på foten 6,5 cm, mössans längd 9 cm med en slöja om 8 cm. Ägget var 15 cm i diameter och satt mycket djupt ned i mossan. Foto: Henrik Kylin.

One of the fruiting bodies of *Phallus impudicus* var. *pseudoduplicatus* was unusually large: total height 32 cm, receptacle width 6.5 cm. The egg was 15 cm in diameter.

liga stinksvamparna tyder också på att doftämnen skiljer sig åt mellan de båda formerna.

Taxonomi

De fynd av slöjstinksvamp som gjorts i Europa betraktades tidigare som tillhörande den nordamerikanska arten *Phallus duplicatus*. Men de europeiska fynden omvärderades av Olof Andersson (1989) och fördes över till *P. impudicus* var. *pseudoduplicatus* med det svenska namnet slöjstinksvamp. Andersson gjorde en grundlig genomgång av de fynd av slöjstinksvamp som rapporterats i litteraturen från hela Europa, och baserat på fyndens spridda karaktär och på att slöjstinksvampen stundom återfinns tillsammans med vanliga stinksvampar, föreslog han att slöjstinksvampen uppstått och uppstår genom en enkel mutation i en- eller parkärnmycel. En annan förklaring som föreslagits är att alla stinksvampar egentligen har en antydan till slöja, och att slöjstinksvampen egentligen bara är en morf där slöjan har vuxit sig större på grund av vissa speciella väderleksförhållanden (Andersson 1989).

Från litteraturen, som sammanfattas av Andersson (1989), verkar det inte som om stora förekomster av slöjstinksvamp rapporterats tidigare. Därmed har det heller inte funnits någon grund för funderingar som drastiskt skiljer sig från Anderssons förslag om slöjstinksvampens taxonomiska ställning. Mina observationer tyder på att det inte bara är i fråga om förekomsten av slöja som slöjstinksvampen skiljer sig från den vanliga stinksvampen. De båda varieteterna verkar också skilja sig från varandra i fråga om vilka organismer de attraherar. Det finns således anledning att förmoda att de också avsondrar olika typer av doftämnen.

Dessa observationer ger upphov till ett par funderingar. Kan det manne vara så att slöjstinksvampen är vanligare än vad man tidigare har trott men att den äts ned så hastigt av sniglar att den sällan påträffas i naturen? En annan möjlighet är att slöjstinksvampen har sämre förmåga att sprida sig ifall den i första hand drar till sig sniglar och i mindre utsträckning flugor. Utifrån mina iakttagelser går det inte att

utesluta Anderssons förslag att slöjstinksvampen uppkommer via en relativt enkel mutation. Men efter att ha konstaterat att slöjstinksvampen antagligen skiljer sig från stinksvampen även när det gäller andra egenskaper än förekomsten av slöja, så verkar det mindre troligt att slöjstinksvampen skulle vara en morf som framkallas av väderförhållandena. Det vore intressant om molekylärgenetiska studier kunde genomföras på dessa båda taxa för att få en bättre uppfattning om deras taxonomiska ställning.

Citerad litteratur

- Andersson, O. 1989. Stinksvampen, *Phallus impudicus*, i Norden. – Svensk Bot. Tidskr. 83: 219–241.
Cléménçon, H. 1972. Geruch und Receptakulum der Phallaceen. – Schweiz. Z. Pilzkd. 50: 4–6.
Ryman, S. & Holmåsén, I. 1984. Svampar, en fälthandbok. – Interpublishing, Stockholm.

ABSTRACT

Kylin, H. 2003. En rik förekomst av slöjstinksvamp. [*Phallus impudicus* var. *pseudoduplicatus* found in Skåne, S Sweden.] – Svensk Bot. Tidskr. 97: 198–200. Uppsala. ISSN 0039-646X.

Over 25 fruiting bodies of the rare fungus *Phallus impudicus* var. *pseudoduplicatus* were found in 2002 at a spruce forest site in NE Skåne, S Sweden. *P. impudicus* var. *pseudoduplicatus* was rapidly consumed by snails and slugs. The molluscs were mainly attracted to the receptacle. In contrast, *P. impudicus*, which was also present at the site, attracted flies, and mainly to the gebla.

Henrik Kylin är miljökemist vid Sveriges lantbruksuniversitet och forskar kring organiska miljögifter och bekämpningsmedels förekomst och spridning i miljön.

Adress: Institutionen för miljöanalys, SLU, Box 7050, 750 07 Uppsala
E-post: henrik.kylin@ma.slu.se